

ประวัติอำเภอปากพะยูน

ปากพะยูน เดิมมีประชากรอาศัยอยู่น้อย ต่อมาเมื่อประชาชนเข้ามาอาศัยจับสัตว์น้ำได้รับผลประโยชน์มาก ประชาชนจากถิ่นต่างๆก็เริ่มอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนตามริมฝั่งทะเลสาบมากขึ้น เจ้าเมืองพัทลุงจึงตั้งหัวหน้าขึ้นคอยควบคุมดูแล เรียกว่า “หัวเมือง” มีหน้าที่ปกครองและดูแลทุกข์สุขของประชาชนในเขตนี้ ทั้งมีหน้าที่เป็นนายด่านตรวจคนเข้าออกระหว่างเมืองพัทลุงและเมืองสงขลา ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๓๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตั้งมณฑลนครศรีธรรมราชขึ้น ประกอบด้วย เมืองนครศรีธรรมราช เมืองสงขลา เมืองพัทลุง และหัวเมืองแขก ๗ หัวเมือง เมืองพัทลุงได้แบ่งการปกครองเป็น ๓ อำเภอ คือ อำเภอกลางเมือง อำเภออุดร และอำเภอทักษิณ ต่อมาอำเภอทักษิณ ได้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอปากพะยูน เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๔๔๕ เมื่อเริ่มก่อตั้ง อำเภอปากพะยูนมีอาณาเขตกว้างขวางมาก คือ มีตำบลในการปกครองถึง ๑๗ ตำบล ได้แก่ ตำบลปากพะยูน ตำบลเกาะหมาก ตำบลเกาะนางคำ ตำบลฝาละมี ตำบลโคกทราย ตำบลป่าบอนเหนือ ตำบลป่าบอนต่ำ ตำบลท่ามะเตือ ตำบลนาปะขอ ตำบลตะโหมด ตำบลจองถนน ตำบลเขาชัยสน ตำบลคูหาใต้ ตำบลกำแพงเพชร ตำบลยางทอง ตำบลท่าชะมวง และตำบลห้วยลึก ต่อมา พ.ศ.๒๔๗๗ ได้โอนตำบลท่าชะมวง ตำบลคูหาใต้ ตำบลกำแพงเพชร ไปขึ้นกับอำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา และเมื่อมีการตั้งอำเภอเขาชัยสน เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๖ จึงได้โอนตำบลจองถนน ตำบลนาปะขอ ตำบลท่ามะเตือ ตำบลตะโหมด ตำบลเขาชัยสน ไปขึ้นกับอำเภอเขาชัยสน ส่วนตำบลยางทองได้โอนไปขึ้นกับจังหวัดสงขลา เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐาน ต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๕๒๖ ได้แยก ตำบลป่าบอนเหนือ ตำบลป่าบอนต่ำ และตำบลโคกทราย ตั้งเป็นกิ่งอำเภอป่าบอน และยกฐานะเป็นอำเภอป่าบอนในเวลาต่อมา

คำว่า “ปากพะยูน” สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “ ปลาพะยูน” ซึ่งเป็นสัตว์น้ำที่เลี้ยงลูกด้วยนม มีลักษณะคล้ายกับปลาวาฬ เพราะเชื่อกันว่าสมัยก่อนมีพะยูนอยู่มากในทะเลสาบส่วนนี้ แต่บางแหล่งว่ามาจากคำว่า “ปากพูน” ซึ่งแปลว่าปากน้ำ

อำเภอปากพะยูน อาจเหมือนกับอำเภอชนบททั่วไป แต่หากได้พิจารณาอย่างถ่องแท้ ไม่ว่าจะเป็นชัยภูมิ ที่ตั้ง ชื่อหมู่บ้าน ตำบล และชื่อเกาะต่างๆ ล้วนแล้วแต่มีเกี่ยวพันกับตำนาน หรือนิทานปรัมปราของชาวพื้นบ้านแทบทั้งสิ้น เช่น ตำนานเรื่องนางเลียดชาว เจ้าฟ้าคอลาย บ้านค่ายท่าทิศท่า วัดทุ่งขุนหลวง เกาะบรรทม เป็นต้น ในประวัติศาสตร์ของเมืองพัทลุง ได้บันทึกไว้ว่า พระยาภูมรกับพระนางเลียดชาว ได้ตั้งเมืองพัทลุงครั้งแรกที่ “ บ้านพระเกิด” (ซึ่งเป็นชื่อหมู่บ้านหนึ่งของตำบลฝาละมี อำเภอปากพะยูน) เมื่อราว พ.ศ. ๑๘๓๒ ในสมัยกรุงสุโขทัย ก่อนที่จะย้ายไปที่อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ศก ๑๐๘ ตรงกับ พ.ศ.๒๔๓๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ ๕ ได้เสด็จประพาสอำเภอปากพะยูน โดยประทับแรมพลับพลาที่หมู่เกาะรังนก ชื่อ “ เกาะสี่เกาะห้า” ดังปรากฏรอยจารึกพระปรมาภิไธย จ.ป.ร.๑๐๘ ที่หน้าผาเทวดา และข้อความในจดหมายเหตุเสด็จประพาสแหลมมลายู ร.ศ.๑๐๘ ความว่า “...ได้จารึกอักษร จ.ป.ร. และศักราช ๑๐๘ ไว้ที่หน้าเพิงศาลเทวดาแห่งหนึ่ง

เป็นศิลาปูนเราะง่าย แล้วลงเรือไปเขาชัน เป็นเกาะใหญ่ของเมืองพัทลุง อยู่หลังเกาะสี่เกาะห้า ระยะทางชั่วโมงหนึ่ง ตั้งค่ายไล่กระเจง ในที่ที่โล่นั้นเป็นป่าคอกแหลมกว้างสักสี่สิบบวาเท่านั้น ซึ่งค่ายสกัดได้เกือบตลอด...”

อำเภอปากพะยูนเป็นอำเภอเก่าแก่ ที่ตั้งขึ้นในยุคแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบจตุสดมภ์ หรือ ระบบกินเมือง เป็นระบบมณฑลเทศาภิบาล เหตุการณ์สำคัญของอำเภอปากพะยูน สามารถสรุปได้ ดังนี้

วัน เดือน ปี

เหตุการณ์สำคัญ

สมัยกรุงศรีอยุธยา

- เกิดชุมชนบ้านพระเกิด ตำบลฝาละมี ชุมชนบ้านทุ่งขุนหลวง ตำบลหารเทา

พ.ศ.๒๓๗๕

- เมืองศรราชา (บ้านพระเกิด) ขึ้นกับเมืองพัทลุง

พ.ศ.๒๔๓๒

- เมืองศรราชา (บ้านพระเกิด) ขึ้นกับเมืองสงขลา

๒๒ กรกฎาคม ๒๔๓๒

- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเกาะสี่เกาะห้า

พ.ศ.๒๔๓๗

- ยกบ้านพระเกิด ขึ้นกับแขวงปากพะยูน

พ.ศ.๒๔๓๙

- ตั้งแขวงปากพะยูนเป็นอำเภอ

- พระศิริธรรมมุนี(ม่วง) วัดท่าโพธิ์ ผู้อำนวยการจัดการศึกษา มณฑลนครศรีธรรมราช จัดการศึกษาครั้งแรกที่อำเภอทักษิณ

๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๒

- อำเภอทักษิณเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอปากพะยูน

- สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เสด็จตรวจราชการที่เกาะสี่เกาะห้า และอำเภอปากพะยูน

๕ มีนาคม ๒๔๔๕

- รับเสด็จเจ้าฟ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ ที่เกาะสี่เกาะห้า และอำเภอปากพะยูน

๙- ๑๐ มิถุนายน ๒๔๔๕

- รับเสด็จพระองค์นิพัทธ์ และพระเจ้าน้อยยาเธอ กรมขุนศิริราชสังกาศ ที่เกาะสี่เกาะห้า และอำเภอปากพะยูน

๘ พฤษภาคม ๒๔๕๐

- รับเสด็จพระเจ้าน้อยยาเธอกรมหลวงนครสวรรค์ ที่เกาะสี่เกาะห้า

มิถุนายน ๒๔๕๐

- สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวโรรส เสด็จตรวจราชการคณะสงฆ์ วัดบ่อหมาแป๊ะ(วัดรัตนาราม)

กันยายน ๒๔๕๐

- โอนตำบลท่าชะมวง ตำบลคูหาใต้ ตำบลกำแพงเพชร ไปขึ้นกับอำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา

กรกฎาคม ๒๔๕๕

- โอนตำบลจองถนน ตำบลนาปะขอ ตำบลท่ามะเตือ ตำบลตะโหมด ไปขึ้นกับอำเภอเขาชัยสน

พ.ศ.๒๔๗๗

- แยกตำบลโคกทราย ตำบลหนองธง ตำบลป่าบอน ตั้งเป็นกิ่งอำเภอป่าบอน

พฤษภาคม ๒๕๒๖

- ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นประธานเปิดโรงพยาบาลปากพะยูน

มิถุนายน ๒๕๒๙

- สมเด็จพระเทพพระรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี เสด็จเยี่ยมโรงเรียน ต.ช.ด.บ้านควนนกหว้า หมู่ที่ ๕ ตำบลหารเทา อำเภopakพะยูน

มิถุนายน ๒๕๓๖

- นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี เปิดที่ว่าการอำเภอปากพะยูนหลังใหม่ (หลังปัจจุบัน)